

**Smaakmaker tot het
digitaal boek**

HEKSENDANS

Volksoverleveringen
uit de Limburgsche Kempen

DOOR

ALFONS JEURISSEN

N° 202

Prijs: 5 Fr.

Gedrukt te Brugge

bij J. Houdmont-Carbonez, Filips de Goede-laan, Nr 4.

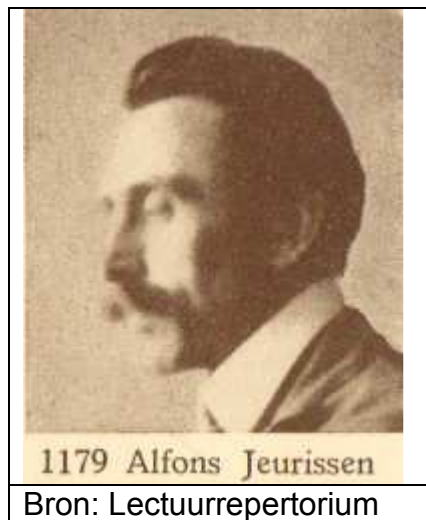
Digitale versie 2021

K. Mertens, red.

Studium Generale vzw

Lectuurrepertorium schrijft over de auteur...

Jeurissen, Alfons : *Hasselt 19.05.1874; †Ekeren 18.06.1925

Douanier, die wegens zijn activistische houding tijdens de bezetting, in 1918 gebroodroofd werd en de laatste jaren van zijn leven bittere ellende kende. Schreef Limburgse plattelandsverhalen, welke vaak getuigen van een meer dan gewone impressionistische beschrijvingskracht en van een sterk dramatisch uitbeeldingsvermogen. Een paar van zijn romans reiken niet uit boven het peil van de gebruikelijke volkslectuur.

Zijn werken (Lectuurrepertorium en KBR):

Jeurissen, Alfons	Broeder Bertus, en andere Kempensche volksvertellingen; Yper, drukkerij Callewaert-De Meulenaere, 1906; 115.pp. en Broeder Bertus; Antwerpen, Gust Janssens, drukker-uitgever, 1919, 8.pp(?)
Jeurissen, Alfons Grietens, Juul	Geert de Roerdomp; Turnhout, J. Va, Mierlo-Proost, 1934; 204.pp. en Geert de Roerdomp; Brecht, De Roerdomp, 1984; 85.pp.
Jeurissen, Alfons	Heikleuters I; Antwerpen, drukkerij J. Boucherij, 1907; 136.pp. en Heikleuters I, Tongeren, druk. Theelen, 1914; 123.pp.
	Heikleuters II; Antwerpen, drukkerij J. Boucherij, 1907; blz 137-255 en Heikleuters II; Tongeren, Druk. Theelen, 1914; 135.pp.
Jeurissen, Alfons	Op de vlakte – een drieluik; Maldeghem, V. Delille, 1910, 121.pp. en Op de vlakte; Amsterdam, Maatschappij voor goede en goedkope lectuur; 1922; 138.pp. en

	Op de vlakte; Turnhout, Van Mierlo-Proost, 1935; 202.pp.
Jeurissen, Alfons	De schaduw van een droom
Jeurissen, Alfons	Van levenden en dooden. Kempische volksvertellingen; Tongeren, druk. Theelen, 1913; 135.pp.
Jeurissen, Alfons Wallaert G.J. (ill) Theatre, Adriaan Droogmans, Jozef	Verzameld werk, deel 1 en 2; Borgerhout, Het Fonteintje, 1950, 303 + 304 pp.
Jeurissen, Alfons Van Hageland, Albert	Kempische volksvertellingen; Aartselaar, Vlaams boekenfonds, 1982; 219.pp.
Vreemd genoeg staat Heksendans , uitgegeven door Davidsfonds, niet bij de titels die door Lectuurrepertorium opgesomd worden. De KBR geeft volgende versies	
Jeurissen, Alfons	Heksendans – Volksoverleveringen uit de Limburgsche Kempen; nr 202 van uitgave Davidsfonds, Brugge, s.d.; (drukkerij J. Houdmont-Carbonez, Brugge
Jeurissen, Alfons Van Cauwelaert	Heksendans, J. Van Mierlo-Proost Turnhout en Hasselt, A. Jeurissencomité, 1934; 177 pp.
Jeurissen, Alfons	Heksendans, uitgeverij De Roerdomp, Brecht, 1971, 190.pp.
Jeurissen, Alfons Boone, Albert	Heksendans – overleveringen uit de Limburgsche Kempen; s.l., s.n., s.d.; 149.pp.

Mijn observaties:

Jeurissen werd amper 51 jaar, was hij uitgeput door de naoorlogse vervolging? Zijn eerste werken verschenen bij Davidsfonds, dat toen nog zijn hoofdkwartier in Brugge had, en bij Theelen in Tongeren. Het kende een revival na zijn dood in 1934 door het A. Jeurissencomité dat vooral bij Van Mierlo-Proost in Turnhout liet drukken, en een tweede opstoot in 1970-1980 bij De Roerdomp in Brecht. Of was dat een initiatief van personen die voor Jeurissen een meer dan gewone waardering hadden?

Het exemplaar dat wij ontleed hebben om het te kunnen digitaliseren, is van de eerste oplage bij Davidsfonds Brugge, op zeer grauw, flinterdun papier met een cover die nauwelijks te onderscheiden is van het corpuspapier. Door de ouderdom is het zeer sprok geworden en het scheurt als je er naar kijkt.

INHOUD.

	blz
Inleiding : Een eeuwenoud Wangeloof	7
Jenke Kraai en de Katten	15
De Dreef	33
Een Avontuur van Rik Somers	59
Een Heksenmeester.	
I. — Rond het Turfvuur	91
II. — De Vliegentermer	107
III. — Op luien Maandag	123
De Kloekhen	137

Inleiding

Een eeuwenoud Wangeloof.

Ons volksbijgeloof aan heksen en tovenaars, wortelt in de oudste tijden van het heidendom. Daar vindt het zijn oorsprong bij de priesteressen en de priesters onzer Germaansche voorvaderen.

Het waren vooral de priesteressen die, de Runen werpend, uit de lezing dezer geheimzinnige schriftteekens waarzegden en voorspelden. Hun uitspraak, bij ingeving van de goden, gold als een onweerlegbaar betoog. Het volk aanhoorde de leerredenen zijner waarzegsters met diep ontzag en leverde van geslacht tot geslacht hun wijze woorden en handelingen over, evenals de skalden die bezongen en verheerlijkten.

Op het einde der XIe eeuw werden deze overleveringen verzameld en opgeschreven door den IJslandschen priester-dichter Saemund, bijgenaamd de Wijze,* in zijn *dicht-Edda*, en later, in den aanvang der XIIIe eeuw door den Noor Snorri Sturleson in zijn *proza-Edda*. Uit deze twee vermaarde werken der oud-Skandinaafsche letterkunde, in den loop der XVIIe eeuw ontdekt, is meestendeels de grondkennis van de Germaansche goden- en fabelleer geput.

«De waarzegsters onzer voorvaderen,» zegt H. Welter in zijn *Limburgsche Legenden, Sagen en Volks-*

» verhalen, « werden later feeën (fatidicae), haghe-
» dissen of heksen, heggemoeders, alvinnen (van alve-
» rij, tooverij), tooverkollen, varende vrouwen, kon-
» kels, konkelaarsters, konkelwijven, druiten, zwarte
» prijen, hellebrand, helleveeg, feecks, todde, pad, pol-
» len en weermaaksters. »

Van de grijze oudheid af, tot nog in de XVIIIe eeuw, ontwikkelde zich het wangeloof geleidelijk tot het tragische toe. De geleerden te dien tijde, verbijsterd door zoo menig raadselachtig vraagstuk dat hen kwelde, vonden meestal geen andere uitkomst dan de verklaring ervan in het bovennatuurlijke na te speuren. Geen wonder dat hun dwaalbegrippen de onontwikkelden met verschrikking sloegen, waar dezen, onvoorgelicht, verblind stonden tegenover geheimenissen, die de wetenschap eerst veel later zou doorzien en opklaren.

Dokter Ambrosius Paré, « Raet ende opperste Chirurgijn van vier Coninghen in Vranckrijcke », erkende onder meer in zijn werk *De Chirurgie* (1), boek « Van de Monsters » :

« Daer zijn toovenaers, vergiftigers, schelmen ende
» andere doortrapte duyvelsche menschen, dewelcke
» hare duyvelrie te weghe bringen door een seker com-
» pact dat sy met den Duyvelen maken, die hare slaven
» zijn, ende haer te dienste staen...

» Nu isser niemant die niet en moet bekennen, ofte
» daer zijn toovenaers in de werelt: Want men can
» sulcks bewijzen met veel oude ende nieuwe gheleer-
» de lieden schriften, die alle te samen voor seker ge-
» looven datter toovenaers zijn diedoor sekere subtile
» duyvelsche, ende onbekende middelen, het men-

---

(1) Vertaling van « D. Carolum Battum, Medicijn ordinaris der stadt Dordrecht. » — Gedrukt te Leyden, anno MDCIII.

» schen lichaem, haer verstant, haer leven, ende hare
» ghesontheyt connen beschadighen, ende van gely-
» cken ooc andere creaturen, gelyck het ghedierte, de
» boomen, de cruyden, de locht, de aerde, ende de
» wateren: Voorts, soo bedwingt ons de redene, ende
» de experientie, dat wy sulcks moeten gelooven, over-
» mits dat de wetten, over alsulcken soorte van volck,
» sekere straffen gheset hebben: Ende over een sake
» die noyt en is gheweest, en can gheene wet gestelt
» worden... »

Met die wetten ging Dokter Paré akkoord: hij verklaarde streng « datter geene genoegsame tormenten en connen ghevonden worden, om de tovenaers te straffen ». Hetgeen overigens door de Schepenbanken onmeedoogend werd uitgevoerd tijdens de tovenaars- en heksenvervolging van de XIIIe tot de XVIIIe eeuw. Aangeklaagden, in werkelijkheid bezeten door de aanstekelijke geesteskwaal van dien tijd, beeldden zich de meest onnatuurlijke buitensporigheden in. Lijdend aan zinsbegoocheling en door den scherprechter gefolterd op rad of pijnbank, beschuldigden zij zich zelve en dikwijls anderen van verkeer met den duivel, van deelneming aan de afschuwelijke feestviering in den heksensabbatnacht, waar zij « Godt van Hemelrycke » verloochenden, heiligschennis beraamden en de toovermiddelen ontvingen om kwalen te werpen op menschen en dieren. Zij werden in 't openbaar gehangen, ofwel op den brandstapel levend door de vlammen verteerd. Lichter geschatte misdrijven van denzelfden aard, lokten de verbanning of een andere zware kastijding uit, zooals brandmerk en verminking. En de eigendommen der veroordeelden werden ten voordeele der rechters verbeurd verklaard.

Ook hen op wie sterke vermoedens wogen, liet de Schout niet ongemoeid. Een geboorte- of moedervlek op het lichaam van een betichte gevonden, was een verdacht merkteeken, vermoedelijk ontvangen van den Satan: veroorzaakte de naaldsteek, door den beul in die vlek toegebracht, geen pijn, dan heette het helsch verbond voldoende vastgesteld. Zoo ook gaf bij verdenking de « heksenweegschaal » den doorslag. En wee de beklagden, indien zij, gewogen, boven het gewoon gewicht bevonden werden! Even beslissend moest de bad-proef getuigen: na de handen van een verdachte, man of vrouw, kruisgewijs met de voeten te hebben verbonden, dompelde de scherprechter het overgekromd lichaam in het zoogenaamd « heksenbad ». Indien de rampzalige niet zonk, achtte de vier-schaar de strafbaarheid bewezen.

In elk geval werd de beklagde vooreerst vermaand openhartig schuld te belijden. Bleef hij, bewust van zijn onschuld halsstarrig ontkennen, dan werd het scherp onderzoek aangewend. En meestendeels dwong de foltering tot die ongehoorde, dolzinnige zelfbeschuldigingen, welke aangeteekend staan in de processtukken van dien tijd.

* * *

Sedert een paar eeuwen hebben die afschuwelijke wantoestanden in de oude rechtspleging opgehouden te bestaan. In de XVIe eeuw begonnen enkele geleerden de dwaalbegrippen te bestrijden. Echter zonder merkbaar nut. Eerst in veel later tijdperk kwam er geleidelijk meer berusting in de onbegrepen gesteldheden; maar het volk, als onder een voortdurende suggestie, onderging steeds de beheersching van het raad-